

ZALETY I WADY ŻYCIA W POJEDYNKĘ W PERCEPCJI MŁODYCH DOROSŁYCH NIE POSIADAJĄCYCH PARTNERA ŻYCIOWEGO

KATARZYNA PALUS

ABSTRACT. Katarzyna Palus, *Zalety i wady życia w pojedynkę w percepcji młodych dorosłych nie posiadających partnera życiowego* (Advantages and disadvantages of singlehood in young adult singles' perception). *Zalety i wady życia w rodzinie i poza rodziną. Roczniki Socjologii Rodziny, XX*, Poznań 2010. Adam Mickiewicz University Press, pp. 55-72. ISBN 978-83-232-2257-6. ISSN 0867-2059. Text in Polish with a summary in English.

Katarzyna Palus, Instytut Psychologii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza (Institute of Psychology Adam Mickiewicz University), ul. Szamarzewskiego 89, 60-568 Poznań, Poland.

WPROWADZENIE

Wczesna dorosłość to czas nawiązywania ważnych intymnych relacji heteroseksualnych i słabnącego znaczenia kontaktów z osobami tej samej płci¹. Z perspektywy rozwojowej związku miłosne stanowią wyraz głęboko zakorzonego dążenia do nawiązywania i utrzymywania bliskich relacji oraz są znaczącym etapem w rozwoju społecznym na przestrzeni całego życia². Pomimo obserwowanej współcześnie heterogeniczności życia małżeńskiego i rodzinnego³ oraz większej akceptacji jego alternatywnych form, w tym również życia w pojedynkę, zarówno w Polsce, jak i w innych krajach większość młodzieży i młodych dorosłych oczekuje, że wstąpi w związek małżeński⁴, który jest najbardziej powszechną, choć nie jedyną drogą

¹ H.T. Reis, Y-Ch. Lin, E. Bennett, J.B. Nezlek, *Change and consistency in social participation during early adulthood*, „Developmental Psychology”, 1993, 4, s. 633-645.

² W.A. Collins, L.A. Sroufe, *Capacity for Intimate Relationship. A Developmental Construction*, [w:] B. Furman, B. Brown, C. Feiring (eds), *The development of romantic relationships in adolescence*, Cambridge 1999, s. 125-174.

³ K. Slany, *Alternatywne formy życia małżeńsko-rodzinnego*, Kraków 2006.

⁴ T. Koropeczyj-Cox, *Singles, Society, and Science: Sociological Perspectives*, „Psychological Inquiry”, 2005, 2-3, 91-97.

rozwoju człowieka dorosłego⁵. W ostatnich latach odnotowujemy wzrost liczby publikacji naukowych oraz popularnonaukowych podejmujących problematykę życia w pojedynkę, przy czym na gruncie polskiej psychologii pozostaje ona nadal mało zbadana, budząc większe zainteresowanie wśród socjologów i demografów niż psychologów. Jak wskazują niektórzy autorzy⁶, badania powinny obecnie uwzględniać nowe zjawiska w obszarze więzi uczuciowych, w tym także zjawisko braku partnera życiowego. Jakkolwiek rozwój każdego człowieka cechuje się odmiennym rytmem i czasem potrzebnym na podjęcie i realizację zadań rozwojowych⁷, to każdy z nas do pewnego momentu żyje jako osoba niezwiązana formalnie i nieformalnie z partnerem życiowym⁸. Dla niektórych osób okres pozostawania w pojedynkę stanowi jedynie pewien etap poprzedzający zaangażowanie się w długotrwałą relację i/lub zawarcie związku małżeńskiego⁹, dla innych z kolei brak partnera, wynikający z różnorodnych przyczyn, może stanowić stan przedłużający się wbrew ich woli. Wielu dorosłych niewątpliwie żyje w pojedynkę z wyboru¹⁰ i preferuje taki styl życia, jednak część z nich, z racji faktycznych lub też wyobrażonych okoliczności, nie znajduje partnera życiowego¹¹.

Wobec stosunkowo małej liczby opracowań i badań nad życiem w pojedynkę, niezwykle istotne wydaje się odkrycie jego psychologicznej charakterystyki¹². Prezentowane w niniejszym artykule badania nad zaletami oraz

⁵ L. Bakiera, *Wartość małżeństwa w rozwoju człowieka dorosłego*, [w:] B. Harwas-Napierała (red.), *Rodzina jako wartość w rozwoju człowieka*, Poznań 2009, s. 25-57.

⁶ D. Boyd, H. Bee, *Psychologia rozwoju człowieka*, Poznań 2008.

⁷ A. Brzezińska, *Jak trafnie rozpoznawać problemy rozwojowe?*, [w:] A. Brzezińska (red.), *Psychologiczne portrety człowieka. Praktyczna psychologia rozwojowa*, Gdańsk 2005, s. 664-681.

⁸ B. DePaulo, W. Morris, *Singles in society and science*, „Psychological Inquiry”, 2005, 2-3, 57-83.

⁹ Ch.R. Kaiser, D.A. Kashy, *The contextual nature and function of singlism*, „Psychological Inquiry”, 2005, 2-3, 122-126.

¹⁰ K.G. Lewis, *Always single and single again women: A qualitative study*, „Journal of Marital and Family Therapy”, 1998, 23, s. 115-134; D. Boyd, H. Bee (2008), *Psychologia rozwoju człowieka*, Poznań 2008; M. Braun-Galkowska, *Psychologia domowa*, Lublin 2008.

¹¹ K.G. Lewis, *Always single and single again women: A qualitative study*, „Journal of Marital and Family Therapy”, 1998, 23, 115-134.

¹² Dokonując przeglądu literatury poświęconej życiu w pojedynkę, odnalazłam tylko jedno polskie badanie dotyczące zalet i wad życia w pojedynkę; są to badania D. Ruskiewicz (2008), w których uczestniczyły kobiety i mężczyźni w wieku od 25 do 46 lat. Autorka prosiła osoby badane o uszeregowanie zaproponowanych przez nią zalet i wad od 1 - dla najistotniejszej do 4 - dla najmniej istotnej. Wyróżnione przez Ruskiewicz (2008, s. 294) zalety to: (1) aktywność obywatelska, (2) charytatywność, altruizm, (3) szansa na wejście w siebie i zrozumienie drugiego człowieka, (4) więcej czasu wolnego dla siebie i na spotkania ze znajomymi oraz poznanie nowych ludzi, (5) nie obowiązuje mnie kompromis (mogę robić, co zechcę), (6) nieograniczona możliwość flirtowania, (7) porządek w mieszkaniu i możliwość urządzania go według własnego pomysłu, (8) brak zobowiązania do gotowania dużych obia-

wadami życia w pojedynkę w percepcji młodych dorosłych stanowią część projektu badawczego¹³ dotyczącego uwarunkowań braku partnera życiowego w okresie wczesnej dorosłości. Badania te ukazują jedynie wybrany aspekt psychologicznej analizy życia w pojedynkę, niemniej jednak ważny, o czym może świadczyć to, że w Polsce w roku 1937 ukazał się dwutygodnik p.n. „Samotny Obserwator” przeznaczony dla ludzi żyjących samotnie, na łamach którego zachęcano czytelników do nadsyłania swych obserwacji i uwag na temat życia ludzi samotnych, w tym wad i zalet życia w pojedynkę¹⁴. Uznając kwestię zalet i wad życia w pojedynkę za istotną, gdyż stanowią one element osobistych doświadczeń oraz społecznego wizerunku osób nie posiadających partnera, przeprowadziłam eksploracyjne badanie jakościowe, którego celem było odkrycie i zrozumienie różnorodności oraz indywidualności historii życia osób nie będących w związku intymnym. W badaniach przyjąłm perspektywę psychologii interpretacjonistycznej (rozumiejącej) oraz metod (auto)biograficznych i narracyjnych w postaci wywiadu narracyjno-biograficznego Schützego. W metodzie autobiograficznej przedmiotem psychologicznej (jakościowej) analizy i interpretacji oraz dialogu między badaczem a osobą badaną staje się opowiedziana przez nią historia jej własnego życia oraz/lub na tym tle usytuowany problem¹⁵. Podejście narracyjne umożliwia z kolei, poprzez strukturę narracji i wzorzec, w jaki łączy ona przeszłość, przyszłość i terażniejszość, dostęp do tego, jak zorganizowane jest doświadczenie¹⁶. Uznając, że każdy człowiek ma swą historię życia, która może zostać opowiedziana, a badacz-biograf

dów, (9) możliwość organizacji życia tak, by przez cały czas coś się działo (brak rutyny i prozy życia w związku), (10) brak kontroli ze strony współmałżonka (gdzie jestem i kiedy wróce), (11) możliwość hołdowania swoim przyzwyczajeniom, których nie muszę dla nikogo zmieniać, (12) inne, jakie?, (13) nie dostrzegam żadnych zalet. Wyróżnione przez Ruszkiewicz (2008, s. 295) wady to z kolei: (1) konieczność wynajmowania do pomocy fachowca w sprawie technicznych usterek domowych, (2) coraz mniejsze szanse na doświadczenie macierzyństwa/ojcostwa, (3) samotne wieczory sylwestrowe i długie weekendy, (4) brak wsparcia emocjonalnego ze strony kobiety/mężczyzny, (5) przykre poczucie inności przy spotkaniach ze znajomymi funkcjonującymi w związkach małżeńskich, (6) konieczność prośzenia o pomoc kolegów czy mężów koleżanek w sytuacjach, w których mężczyzna jest nieoceniony, (7) pracoholizm, (8) egoizm, (9) zaniedbywanie własnego wewnętrznego rozwoju, (10) inne, jakie?, (11) nie dostrzegam żadnych wad.

¹³ Prezentowane badania stanowią integralną część pracy doktorskiej pt. „Uwarunkowania braku partnera życiowego w okresie wczesnej dorosłości” napisanej pod kierunkiem prof. dr hab. Barbary Harwas-Napierały w Instytucie Psychologii UAM i zarazem stanowią część projektu badawczego realizowanego w ramach grantu własnego MNiSzW N N106 131437.

¹⁴ J. Gajda, *Samotność i kultura*, Warszawa 1987.

¹⁵ B. Bartosz, *Metody jakościowe – rodzaje, dylematy i perspektywy*, [w:] M. Straś-Romanowska (red.), *Metody jakościowe w psychologii współczesnej*, Wrocław 2000, s. 42.

¹⁶ K. Rosner (2004), *Narracja jako pojęcie filozofii współczesnej*, [w:] W. Bolecki, R. Bycza (red.), *Narracja i tożsamość: narracja w kulturze*, Warszawa 2004, s. 7-13.

odczuwa pragnienie opowiedzenia jej innym¹⁷, w badaniach własnych chciałam poznać indywidualne historie kobiet i mężczyzn dotyczące braku partnera życiowego, w tym zalet i wad życia w pojedynkę.

BADANIA WŁASNE

Cel i metoda badania

Podstawowym celem badawczym była odpowiedź na pytanie: „Jakie zalety i wady życia w pojedynkę dostrzegają młodzi dorośli nie posiadający partnera życiowego?”. W badaniach zastosowałam zmodyfikowany wywiad narracyjno-biograficzny Schützego¹⁸, który stanowi jedną z powszechnie stosowanych metod wywiadu w obszarze socjologii, edukacji i psychologii¹⁹. Ideą wywiadu narracyjnego jest uzyskanie opowieści o życiu, która stanowiłaby spontaniczną narrację, a nie zbiór odpowiedzi na zestaw pytań przygotowany przez badacza. Zmodyfikowany wywiady narracyjno-biograficzny Schützego poddałam sprawdzeniu w kolejnych badaniach na próbie docelowej. Za badania pilotażowe, które nie zostały uwzględnione w końcowych analizach, uznałam cztery pierwsze wywiady (dwa z kobietami i z dwoma mężczyznami) spośród 40 wywiadów.

Wywiady przeprowadziłam w ciągu pięciu miesięcy (grudzień 2008 – kwiecień 2009), a indywidualne spotkanie wraz z zakończeniem trwało od 45 minut do 3 godzin. Wywiady odbywały się zawsze w tym samym pokoju w Instytucie Psychologii UAM. Pierwszych kilka minut rozmowy poświęcone było swobodnym tematom, aby obniżyć ewentualne napięcie związane z udziałem w wywiadzie. Następnie rozpoczynałam część wprowadzającą wywiadu, w której informowałam o przewidywanym czasie, sposobie badania i jego treści, a także o naukowym i anonimowym charakterze badań oraz możliwości wycofania się z badań w dowolnym momencie. Po wprowadzeniu włączałam dyktafon i przedstawiałam następującą instrukcję – bodziec narracyjny: „*W ankiecie zaznaczyłeś/-łaś, że obecnie nie masz partnera życiowego... Przypominając sobie i rozważając różne zdarzenia, doświadczenia i rolę osób ważnych ze swojego życia, opowiedz mi proszę historię o tym, jak to się stało, że obecnie nie masz partnera życiowego*”. Dalsza część

¹⁷ M. Leskelä-Kärki, *Narrating life stories in between the fictional and the autobiographical*, „Qualitative Research”, 2008, 3, 325–332.

¹⁸ Do zaproponowanej przez Schützego metodyki wywiadu narracyjnego wprowadziłam modyfikacje, aby nadać mu większą strukturę poprzez wystandaryzowanie fazy pytań zewnętrznych i fazy interpretacji.

¹⁹ G. Jakob, *Wywiad narracyjny w badaniach biograficznych*, [w:] D. Urbaniak-Zajac, J. Piękarski (red.), *Jakościowe orientacje w badaniach pedagogicznych*, Łódź 2001, s. 111–126.

rozmowy prowadzona była zgodnie ze zmodyfikowaną metodyką wywiadu narracyjnego zaproponowanego przez Schützego. Rozmowa była nagrywana od momentu podania bodźca narracyjnego (instrukcji) do zakończenia fazy interpretacyjnej. Po wyłączeniu dyktafonu osoba uczestnicząca w badaniu miała możliwość uzyskania informacji na temat swojego uczestniczenia w wywiadzie, wyników uzyskanych w poszczególnych kwestionariuszach i ich znaczenia, a także celu badań. Jednocześnie pytałam o opinie na temat procedury wywiadu, aby wykryć ewentualne niedogodności oraz dowiedzieć się, jak osoba rozumiała poszczególne pytania i instrukcje. Po tych wyjaśnieniach upewniałam się, czy osoba badana nadal wyraża zgodę na wykorzystanie rozmowy w pracy doktorskiej. Przeprowadzone wywiady zostały następnie poddane procesowi transkrypcji, w której wykorzystano powszechnie stosowany system transkrypcji Jefferson. Transkrypcje były dokonywane w formie arkusza transkrypcji i zostały poddane ilościowej oraz jakościowej analizie.

Uczestnicy badania

Badaniami objęto kobiety i mężczyzn o orientacji heteroseksualnej, którzy (1) nigdy nie byli w związku małżeńskim, (2) byli bezdzietni oraz (3) deklarowali chęć posiadania partnera życiowego. Dobór osób do badań został oparty na grupie respondentów uczestniczących w pierwszym etapie projektu badawczego²⁰ i wypełniających kwestionariusze, które na ostatniej stronie zawierały zaproszenie – skierowane do osób nie posiadających partnera/-ki życiowego/-ej – do udziału w rozmowie na temat życia w pojedynkę. Do ostatecznej analizy włączyłam 36 wywiadów, gdyż cztery pierwsze wywiady uznałam za badania pilotażowe. W wywiadach wzięły udział 22 kobiety (61,11%) i 14 mężczyzn (38,89%) w wieku od 21 do 30 lat. Najwyższy odsetek uczestników to osoby w wieku 27 lat (19,44%), mieszkające w mieście liczącym powyżej 500 tys. mieszkańców (63,89%), legitymujące się wykształceniem wyższym (77,78%). Chęć posiadania partnera/-ki deklarowało 88,89% respondentów, a najliczniejszą grupę uczestników tworzyły osoby, które nigdy nie miały partnera/-ki (33,33%). W trakcie badań,

²⁰ Pierwszy etap badań obejmował badania z wykorzystaniem kwestionariuszy i ich celem było zbadanie zależności między wybranymi cechami jednostkowymi (stylem przywiązania, statusem tożsamości, kompetencjami relacyjnymi oraz doświadczeniami w kontaktach z płcią przeciwną w okresie dorastania) a brakiem partnera życiowego. Spośród 187 osób nie posiadających partnera, które wypełniły kwestionariusz, chęć wzięcia udziału w wywiadzie zgłosiły 62 osoby (33,16%), z których 12 mieszkało poza Poznaniem. W związku z tym 40 wywiadów przeprowadziłam z osobami mieszkającymi w Poznaniu oraz z tymi, które miały możliwość przyjazdu do Poznania.

wraz z napływającymi ankietami, do wywiadów zgłaszały się również osoby, które nie miały i nie chciały partnera/-ki. Zdecydowałam się na włączenie ich do badań, by w ten sposób pogłębić wstępną analizę badanego zjawiska. O przerwaniu doboru osób do badań zdecydował fakt, że dobór osiągnął punkt nasycenia i kolejne osoby nie wносиły już nowych istotnych informacji.

Wyniki

Podstawą analizy zgromadzonych materiałów była hermeneutyczna analiza autonarracji stosowana m.in. w badaniach B. Bartosz²¹, którą zgodnie z postępowaniem hermeneutycznym poprzedzono wielokrotnym czytaniem tekstu, w celu odkrycia sensu, jaki on niesie. Pierwszym krokiem w badaniach był losowy podział całości materiału na mniejsze próbki tekstów, tj. na 3 zestawy po 12 wywiadów analizowanych kolejno przez sześciu sędziów kompetentnych oraz mnie jako eksperta. Dla każdego elementu analizy obliczane były odpowiednie wskaźniki zgodności między sędziami, które stanowiły podstawę podejmowania decyzji w zakresie wyróżniania sekwencji, tematów centralnych oraz kategoryzacji. W przypadku niezgodności ocen prowadzono dyskusję nad spornymi kwestiami i zgodność osiągnano poprzez konsensus. W badaniach przyjąłam indukcyjny sposób generowania kategorii, który opiera się na wielokrotnym czytaniu tekstu przez badacza (lub niezależnych badaczy) i wyodrębnianiu potencjalnych kategorii, a następnie zakodowaniu uprzednio nie analizowanego materiału przy użyciu stworzonych kategorii²². Wyłonione w trakcie początkowych prac nowe sekwencje i tematy centralne oraz wygenerowane a priori kategorie zostały włączone do pierwotnego klucza kodowego, który w zmienionej wersji stosowany był w drugim etapie analiz drugiego zestawu materiałów. Na tym etapie również dokonano rewizji prac i sprawdzono rzetelność kodowania sędziów, by następnie poddać analizie ostatnią, trzecią próbkę tekstów. W efekcie powstała ostateczna wersja klucza kodowego, według

²¹ Przedmiotem badań B. Bartosz (2002) było zagadnienie związku przeżywania macierzyństwa w poszczególnych jego fazach ze zmianą systemu znaczeń i sposobu życia jednostki; ich celem było stworzenie koncepcji ukazującej dynamikę wewnętrznych przeżyć kobiet, które stają się matkami.

²² K. Krejtz, I. Krejtz, *Wybrane statystyki zgodności między sędziami w analizie treści*, [w:] K. Stemplewska-Żakowicz, K. Krejtz (red.), *Wywiad psychologiczny. Wywiad jako postępowanie badawcze*, Pracownia Testów Psychologicznych Polskiego Towarzystwa Psychologicznego, Warszawa 2005, s. 231-249; E. Soroko, *Użyteczność w diagnozie psychologicznej metod (instrukcji) generowania i analizy autonarracji*, Niepublikowana rozprawa doktorska. Instytut Psychologii UAM, Poznań 2007.

którego przeprowadzono powtórnie analizę 12 wywiadów należących do pierwszego zestawu.

Pierwszym elementem analizy była analiza sekwencyjna, której celem było wyodrębnienie tematów centralnych w sekwencjach, wokół których koncentrowały się wypowiedzi osób i które byłyby zgodne z ich psychologicznym znaczeniem dla uczestników. Stopień zgodności sędziów (alfa Krippendorffa) w zakresie wyróżniania tematów, jak i subtematów osiągnął wartość akceptowalną, tj. $\alpha = 0,68$. W efekcie prac analitycznych wyłoniono pięć tematów centralnych w wypowiedziach dotyczących zalet i wad życia w pojedynkę. Wskaźniki zgodności sędziów (alfa Krippendorffa) w zakresie grupowania tematów centralnych do nadrzędnych kategorii tematycznych wyniósł: $\alpha = 0,77$. Na podstawie tematów centralnych wyodrębniono pięć kategorii zalet i wad związanych z życiem w pojedynkę. Z uwagi na fakt, że uczestnicy wskazywali w swych wypowiedziach na więcej niż jedną zaletę, procenty wskazujące na liczbę uczestników w danej kategorii nie sumują się do 100%. Kategorie te²³ ukazuje Tabela 1.

Tabela 1

Zalety życia w pojedynkę

Kategorie	Płeć					
	Kobiety (N = 22)		Mężczyźni (N = 14)		Kobiety i mężczyźni (N = 36)	
	N	%	N	%	N	%
1. Niezależność i swoboda	17	77	5	36	22	61
2. Czas dla siebie	11	50	7	50	18	50
3. Brak kosztów emocjonalnych	6	27	6	43	12	33
4. Brak zalet	1	5	4	29	5	14
5. Mniej wydatków	2	9	2	14	4	11

Źródło: opracowanie własne

Na podstawie danych ujętych w Tabeli 1 widać, że za największą zaletę życia w pojedynkę osoby badane (61%) uznają niezależność i swobodę (Kategoria 1). Taki wzorzec wyników wyłonił się również w amerykańskich

²³ Nazwy typów (kategorii), jakie stosuję w pracy są wyrażeniami zaczerpniętymi z wypowiedzi osób badanych, zgodnie z założeniem badań biograficznych, które za punkt wyjścia przyjmują subiektywną perspektywę badanych osób, czyniąc z niej podstawę konieczną do dokonywania teoretycznych uogólnień (J. Włodarek, M. Ziółkowski, *Teoretyczny i empiryczny status metody biograficznej we współczesnej socjologii*, [w:] J. Włodarek, M. Ziółkowski (red.), *Metoda biograficzna w socjologii*, Warszawa-Poznań 1990, s. 3-9.

badaniach Darrington i współpracowników²⁴: uczestnicy wskazywali w nich, że życie w pojedynkę oznacza dla nich wolność, którą mogliby utracić wraz z małżeństwem. Ten pozytywny aspekt braku partnera życiowego dostrzegają głównie kobiety (77% uczestniczek i 36% uczestników). Jedną z nich, 28-letnią kobietą, od czterech lat żyjącą w pojedynkę, tak opowiadała o swojej niezależności: „[...] *zaleta jest taka, że jestem panią siebie [...] mogę sama sobie organizować czas. Sama sobie nim rządzę. [...] Nie muszę się ciągle ograniczać, myśleć o tej drugiej osobie. To jest na pewno zaleta*”. Owe różnice płciowe można wyjaśnić najprawdopodobniej odmienną ze względu na płeć socjalizacją, to znaczy (1) kobiety uczone są przejmowania odpowiedzialności za relacje i pełnienia w nich funkcji opiekunek²⁵, a (2) od mężczyzn nie wymaga się skupienia na bliskich relacjach, lecz na pracy zawodowej i zapewnianiu bytu rodzinie²⁶, a zarazem oczekuje się, by raczej ukrywali swe emocje niż je ujawniali²⁷. W rezultacie potrzeba nawiązywania bliskich więzi u mężczyzn nie cechuje się taką siłą jak u kobiet²⁸, co sprawia, że kobiety bardziej niż mężczyźni inwestują w romantyczne związki²⁹. Jak wskazuje B. Bernard³⁰, mężczyźni na ogół czerpią większe korzyści ze związku niż kobiety, które „pracują na dwie zmiany” – poza domem oraz po powrocie do domu, wykonując w nim większość obowiązków i zajmując się dziećmi³¹. W świetle tych uwag, zrozumiałe staje się, dlaczego to przede wszystkim kobiety postrzegają życie w pojedynkę w kategoriach niezależności i swobody.

Drugą kategorią zalet jest dla 50% kobiet i 50% mężczyzn „czas dla siebie”, który poświęcają oni na rozwijanie swych zainteresowań, samorealizację, naukę oraz pracę. Dwudziestoczteroletni mężczyzna, od ponad trzech lat nie mający partnerki, tak opowiadał o tej kwestii: „*Zalety to właśnie więcej czasu mam dla siebie, mogę poświęcić się pracy, no i pracować na tę przykładowo przyszłą rodzinę, czy na to swoje konto*”. Z kolei 28-letnia kobieta, od dziewięciu lat żyjąca w pojedynkę, wskazywała, że „[...] *zaletą jest chyba też to, że [...] jest się bardziej samodzielnym i dysponuje się swoim czasem według włas-*

²⁴ J. Darrington, K.W. Piercy, S. Niehuis, *The social and cultural construction of singlehood among young, single Mormons*, „The Qualitative Report”, 2005, 10, (4), s. 639-661.

²⁵ J. Fitzpatrick, D. Sollie, *Unrealistic gender and relationships to investments and commitment in dating relationships*, „Journal of Social and Personal Relationships”, 1999, 6, s. 852-867.

²⁶ L. Brannon, *Psychologia rodzaju*, Gdańsk 2002.

²⁷ E. Mandal, *Kobiecość i męskość*, Warszawa 2003; E. Mandal, *Podmiotowe i interpersonalne konsekwencje stereotypów związanych z płcią*, Katowice 2004.

²⁸ M. Płopa, *Doświadczenie intymności a satysfakcja z małżeństwa*, „Małżeństwo i Rodzina”, 2002, 3, s. 22-26.

²⁹ S.E. Cavanagh, *The social construction of romantic relationships in adolescence: examining the role of peer networks, gender, and race*, „Sociological Inquiry”, 2007, 4, s. 572-600.

³⁰ L. Brannon, *Psychologia rodzaju*, Gdańsk 2002, s. 294.

³¹ Ibidem, s. 296.

nego uznania. W tym sensie jest chyba więcej wygody; kiedy myślę o tym, że któregoś dnia być może zamieszkać z kimś, no to ten mój czas, ten mój wolny czas i ta moja wygoda zostaną w pewnym sensie ograniczone". Na ten pozytywny aspekt życia w pojedynkę – „czasu dla siebie” wskazywali na pierwszym miejscu również respondenci w badaniach D. Ruszkiewicz³² – 27% kobiet i 12% mężczyzn, którzy czas wolny poświęcają nie tylko sobie, ale także na spotkania ze znajomymi i poznawanie nowych ludzi.

Trzecią kategorię reprezentują kobiety (27%) i mężczyźni (43%), którzy postrzegają brak partnera/-ki w kategoriach nieponoszenia kosztów emocjonalnych, jakie wiążą się z zaangażowaniem w intymną relację. Taki pogląd wyraził m.in. 21-letni student, od zawsze sam: „Na pewno są mniejsze koszty emocjonalne, nie muszę właściwie o nikogo zabiegać, o nikogo się starać. Nie muszę się bać, że ktoś mnie rzuci, zdradzi [...]”. W podobnym duchu wypowiedział się 28-letni mężczyzna, który nigdy nie miał partnerki: „[...] brak zamartwiania się o drugą osobę, nie trzeba liczyć się ze zdaniem drugiej połówki, [...] nie trzeba szukać kompromisu, który czasem wcześniej czy później może być przyczyną poważniejszych sporów. Świat jest prostszy [...]”. Na podobną kwestię zwracali uwagę uczestnicy w badaniach A. Zajicek i P. Koski³³, w tym przede wszystkim nieżonaci mężczyźni, z których jeden mówił, że: „[...] czasem, gdy widzę emocjonalne uwikłanie innych ludzi, dziękuję Bogu, że nie muszę tego znosić”. Przewagę mężczyzn w tej kategorii można, jak już wskazywano, wiązać z tym, że potrzeba nawiązywania bliskich więzi u mężczyzn nie cechuje się taką siłą jak u kobiet oraz z tym, że mężczyźni postrzegają sytuacje związane z bliskością w kategoriach zagrożenia dla ich władzy i ich słabości³⁴. Dodatkowo, w ostatnich latach obserwujemy zjawisko upodobniania się mężczyzn do kobiet w zakresie stylu formowania bliskich związków³⁵, co oznacza, że standardem dla obu płci staje się coraz częściej typowo kobiecy styl zorientowany na bliskość³⁶. W konsekwencji zaangażowanie się w intymną relację z kobietą może dla mężczyzn wiązać się z pewnymi emocjonalnymi kosztami, których nie doświadczają w sytuacji braku partnerki.

Życie w pojedynkę dla niektórych uczestników (9% kobiet i 14% mężczyzn) oznacza również brak nakładów finansowych ponoszonych na rzecz partnera/-ki oraz brak kontroli wydatków ze strony drugiej osoby (Katego-

³² D. Ruszkiewicz, *Życie w pojedynkę – ucieczka od rodziny czy znak naszych czasów?*, Łódź 2008.

³³ A. Zajicek, P. Koski, *Strategies of resistance to stigmatization among white middle-class singles*, „Sociological Spectrum”, 2003, 23, s. 391.

³⁴ E. Mandal, *Kobiecość i męskość*, Warszawa 2003; E. Mandal, *Podmiotowe i interpersonalne konsekwencje stereotypów związanych z płcią*, Katowice 2004.

³⁵ L. Brannon, *Psychologia rodzaju*, Gdańsk 2002.

³⁶ Ibidem.

ria piąta). I tak na przykład dla 21-letniego studenta, od zawsze żyjącego w pojedynkę, brak partnerki oznaczał: „[...] Mniej wydatków, nie muszę nikomu żadnych prezentów kupować, stawiać kolacji [...]”. Wyższy odsetek mężczyzn w tej grupie można prawdopodobnie wiązać ze stereotypem, zgodnie z którym (1) inicjatywę w nawiązywaniu znajomości i planowaniu spotkania (wraz z ponoszeniem za nie kosztów) przypisuje się mężczyznom³⁷ oraz (2) od mężczyzny wymaga się skupienia na pracy zawodowej i zapewnianiu bytu rodzinie³⁸. Brak partnerki to zatem w odczuciu uczestników mniejsze wydatki związane z umawianiem się na randki lub wspólne utrzymanie.

Część młodych dorosłych nie dostrzega w życiu w pojedynkę żadnych zalet (Kategoria czwarta, którą konstytuuje 29% mężczyzn). Jeden z respondentów, 28-letni mężczyzna, od dwóch lat sam, ujął to następująco: „Jeśli chodzi o zalety bycia samemu, to niespecjalnie widzę jakieś. Wszyscy podają, że się jest panem własnego losu i można robić cokolwiek, kiedykolwiek z kimkolwiek, gdziekolwiek, ale jakoś mnie to specjalnie nie zadowala. Nie uważam, że to jest zaletą, zupełna bzdura”. Wypowiedzi tej grupy uczestników stanowią potwierdzenie wyników cytowanych już tu badań, które ujawniają, że mężczyźni na ogół czerpią większe korzyści ze związku niż kobiety³⁹. Brak partnerki może więc dla mężczyzny wiązać się z brakiem owych korzyści, których źródłem jest związek z kobietą.

W wywiadach pytałam uczestników nie tylko o to, czy dostrzegają zalety życia w pojedynkę, ale również, czy dostrzegają jakieś wady tej sytuacji. Analogicznie jak w odniesieniu do kategorii zalet, w wypowiedziach wyłoniono tematy centralne, które pozwoliły pogrupować zebrane wypowiedzi w trzy kategorie wad. Ukazuje je Tabela 2.

Tabela 2

Wady życia w pojedynkę

Kategorie	Płeć					
	Kobiety (N=22)		Mężczyźni (N=14)		Kobiety i mężczyźni (N=36)	
	N	%	N	%	N	%
Kategoria 1. Brak bliskości emocjonalnej i fizycznej	11	50	9	64	20	55
Kategoria 2. Samotne wyjścia	10	45	1	7	11	31
Kategoria 3. Presja otoczenia	1	5	4	29	5	14

Źródło: opracowanie własne

³⁷ E. Mandal, *Podmiotowe i interpersonalne konsekwencje stereotypów związanych z płcią*, Katowice 2004.

³⁸ L. Brannon, op. cit.

³⁹ Ibidem.

Na podstawie Tabeli 2 widać, że 55% uczestników (22% kobiet i 50% mężczyzn) za główną wadę życia w pojedynkę postrzega brak bliskości emocjonalnej i fizycznej. Podobny wzorec wyników odnotowała w swych badaniach D. Ruszkiewicz⁴⁰, w których 16% kobiet uznało w pierwszej kolejności ten aspekt życia w pojedynkę za negatywny, a 22% mężczyzn za negatywny w drugiej kolejności. Jeden z uczestników, 25-letni mężczyzna od sześciu miesięcy sam, tak mówił o sobie: „*brak bliskości, wspólnych spacerów, rozmów itd., brak uczucia, które mogłoby być kolejnym powodem do radości*”. Z kolei 27-letnia kobieta, która nigdy nie była w związku, od zawsze sama, tak opowiadała o swych doświadczeniach: „*[...] odkrywam, że brakuje mi na co dzień czułości, chyba bliskości, seksu [...]*”. Wypowiedzi mężczyzn reprezentujących tę kategorię z jednej strony przeczą stereotypowi miłości pojmowanej jako bliskość emocjonalna, która jest z kolei charakterystyczna dla kobiecego stylu relacyjnego, a nie męskiego, opierającego się na aktywności⁴¹, a z drugiej strony stanowią potwierdzenie obserwacji, że w ostatnich latach mężczyźni upodobniają się do kobiet w zakresie „stylu formowania bliskich związków i zaczynają odkrywać korzyści płynące z otwarcia emocjonalnego i osobistej rozmowy”⁴². Uznanie przez uczestników braku bliskości emocjonalnej i fizycznej za główną wadę życia w pojedynkę jest zrozumiałe w odniesieniu do prac psychologów rozwojowych, w tym E.H. Eriksona, który wczesną dorosłość określa mianem „fazy dojrzałości do intymności”, to znaczy „zdolności odczuwania jako dominującej potrzeby i autotelicznej wartości egzystencjalnej takich stanów i sytuacji, jak: więź psychiczna, zespolenie fizyczne, bliskość i wspólnota”⁴³. Teorie samodeterminacji (ang. *self-determination theory*, SDT) również zakładają, że człowiek posiada trzy podstawowe potrzeby psychologiczne, które są istotne dla jego prawidłowego rozwoju psychicznego, tj. potrzeba autonomii, kompetencji i przynależności. Ryan i Deci⁴⁴ twierdzą, że owe „podstawowe potrzeby muszą być zaspokajane w cyklu życia człowieka, by mógł on doświadczać poczucia integracji i dobrostanu”. Zdaniem Spooner⁴⁵, osoba, która z sukcesem radzi sobie z intymnością w cyklu życia, wzrasta i rozwija się.

Warto tu nadmienić, że spośród wszystkich siedmiu mężczyzn należących do tej kategorii, żaden z nich w swej wypowiedzi nie wskazywał na

⁴⁰ D. Ruszkiewicz, *Życie...*, op. cit.

⁴¹ L. Brannon, op. cit.

⁴² Ibidem.

⁴³ L. Witkowski, *Rozwój i tożsamość w cyklu życia*, Toruń 2000, s. 43.

⁴⁴ M. Vernneau, R. Koestner, J. Abela, *Intrinsic need satisfaction and well-being in children and adolescents: an application of the self-determination theory*, „*Journal of Social and Clinical Psychology*”, 2005, 2, s. 281.

⁴⁵ S. Spooner, *Intimacy in adults: A developmental model for counselors and helpers*, „*The Personnel and Guidance Journal*”, 1982, s. 168-171.

brak bliskości fizycznej, w przeciwieństwie do pięciu kobiet, z których niemal każda mówiła o towarzyszącym jej poczuciu niezaspokojenia potrzeb seksualnych oraz bliskości fizycznej. Fakt ten można prawdopodobnie wyjaśnić kilkoma czynnikami: (1) ekspresja emocjonalna nie stanowi jedynej formy nawiązywania i budowania bliskich związków⁴⁶. W przypadku mężczyzn, którzy czują się niezręcznie, gdy inni mężczyźni okazują im swe uczucia (lęk przed homoseksualizmem)⁴⁷, osiągnięcie intymności w relacjach opiera się na wspólnej aktywności i działaniach. Różnice w preferowaniu bliskości emocjonalnej znajdują swe odzwierciedlenie także w sferze aktywności seksualnej. Dla wielu kobiet seks jest wyrazem intymności już istniejącej, mężczyźni traktują go jako środek budowania intymności⁴⁸; (2) stopień otwartości w relacji, który zależy m.in. od tego, jakiej płci jest partner interakcji. Kobiety bowiem chętniej odsłaniają się wobec innych kobiet (matek, przyjaciółek), już nastoletnie dziewczęta nie tylko nawiązują intymniejsze relacje z przyjaciółkami, ale i szybciej osiągają bliskość z chłopcami niż chłopcy z dziewczętami⁴⁹. Generalnie, relacje kobieta-kobieta cechują się najwyższym poziomem ilości i głębokości wymienianych informacji⁵⁰; (3) mężczyźni z racji płci badacza (kobieta) przeprowadzającego z nimi wywiad mogli postrzegać sytuację wywiadu jako nie sprzyjającą mówieniu o intymnej sferze swego życia, tj. swych potrzebach seksualnych.

Drugą pod względem liczebności grupę badanych (31%) stanowią młodzi dorośli (45% kobiet i 7% mężczyzn), którzy za wady życia w pojedynkę uznają samotne wyjścia. Przewaga kobiet w tej kategorii może wynikać z tej racji, że od wieków przyjmowano, że każda kobieta pragnie wyjść za mąż, a jeżeli jej się to nie udało, zaczynało traktować ją jako osobę posiadającą jakieś deficyty⁵¹ lub jako „nieatrakcyjną kobietę”⁵². Tym samym samotne wyjścia stanowią dla kobiet trudniejszą sytuację, z uwagi na negatywną jej ocenę ze strony innych jako osoby, która „nie ma z kim wyjść”. Dwudziestośmioletnia kobieta, od czterech lat żyjąca w pojedynkę, tak opowiadała

⁴⁶ R.B. Adler, L.B. Rosenfeld, R. Proctor II, *Relacje interpersonalne. Proces porozumiewania się*, Poznań 2006.

⁴⁷ L. Brannon, *Psychologia...*, op. cit.; E. Mandal, *Podmiotowe i interpersonalne konsekwencje stereotypów związanych z płcią*, Katowice 2004.

⁴⁸ R.B. Adler, L.B. Rosenfeld, R. Proctor II, *Relacje interpersonalne. Proces porozumiewania się*, Poznań 2006.

⁴⁹ L. Brannon, *Psychologia...*, op. cit.

⁵⁰ E. Mandal, *Podmiotowe...*, op. cit.; R.B. Adler, L.B. Rosenfeld, R. Proctor II, *Relacje...*, op. cit.

⁵¹ D. Duch-Krzyszczek, *Małżeństwo, seks, prokreacja*, [w:] A. Titkow, H. Romański (red.), *Co to znaczy być kobietą w Polsce*, Warszawa 1995, s. 175-188.

⁵² K. Tymicki, *Starokawalerstwo i staropanieństwo. Analiza zjawiska*, „Studia Socjologiczne”, 2001, 4, s. 78.

o swych doświadczeniach w tym zakresie: „[...] czasami chciałabym gdzieś wyjść i na przykład jest mi czasami tak niezręcznie samej, a za bardzo w towarzystwie też nie mam ochoty. I tak sobie myślę, że fajnie by było z kimś innym pójść”. Okazuje się, że szczególnym problemem stają się rodzinne spotkania, takie jak wesela, na które zwyczajowo każdy przychodzi z partnerem. Jak mówi jedna z nich, 27-letnia kobieta, od zawsze żyjąca w pojedynkę: „[...] jak przychodzi wesele w rodzinie i trzeba iść z kimś na to wesele, to się okazuje, że nie ma i wkoło pytasz się koleżanek, kto ma wolnego brata wysokiego i chętnego, i się okazuje, że nikt”. Na ten negatywny aspekt życia w pojedynkę wskazywali również uczestnicy w badaniach A. Zajick i P. Koski⁵³. Jeden z nich, 59-letni, nigdy nieżonaty mężczyzna, ujął to następująco: „[...] single nie chodzą na wesela...Wszyscy są w parach...jest kilka rzeczy, na które jestem uczulony, a jedną z nich jest pójście na wesele, na którym wszyscy oczekują, że pojawisz się z kimś”⁵⁴. Badaczki taką postawę uznają za jeden ze sposobów radzenia sobie ze stygmatyzacją osób żyjących w pojedynkę i określają ją mianem strategicznego unikania (ang. *strategic avoidance*). Polega ono na unikaniu sytuacji i miejsc publicznych, w których można spotkać pary i odczuwać z tego powodu dyskomfort.

Ostatnia kategoria obejmuje uczestników (29% mężczyzn i 5% kobiet), którzy za wadę życia w pojedynkę uznawali presję otoczenia (Kategoria piąta) związaną z naciskami ze strony rodziny i znajomych, by znaleźli sobie partnera/-kę. I tak na przykład 25-letni mężczyzna, od pół roku żyjący w pojedynkę, tak opowiadał o swych doświadczeniach: „[...] rodzina nękająca Cię ciągłymi pytaniami w stylu: «Czy już masz kogoś?». Szczególnie ciężko odpowiada się Babci”. Przewaga mężczyzn w tej kategorii jest wynikiem zaskakującym w kontekście obserwacji społecznych, ujawniających, że (1) społeczeństwo to wyznacza kobietom granicę wieku, po przekroczeniu którego mogą one zostać uznane za starą pannę⁵⁵ oraz (2) w przeciwieństwie do niezamężnych kobiet, mężczyzn pozostających w stanie bezżennym traktuje się z większą pobłażliwością, uznając, że dokonali wyboru życia w pojedynkę z ważnych powodów, takich jak „brak czasu na założenie rodziny lub poświęcenie się nauce, ojczyźnie”⁵⁶. Ten wzorzec wyników można prawdopodobnie wiązać z tym, że tradycyjnie inicjatywę w nawiązywaniu znajomości i planowaniu spotkania przypisuje się mężczyznom, kobiecie pozostawiając możliwość odmowy⁵⁷. Jednocześnie, choć dopuszcza

⁵³ A. Zajick, P. Koski, *Strategies of resistance to stigmatization among white middle-class singles*, „Sociological Spectrum”, 2003, 23, s. 377-403.

⁵⁴ Ibidem, s. 393.

⁵⁵ E. Zubrzycka, *Narzeczeństwo, małżeństwo, rodzina, rozwód?*, Gdańsk 1993.

⁵⁶ D. Duch-Krzystoszek, *Małżeństwo, seks, prokreacja*, [w:] A. Titkow, H. Romański (red.), *Co to znaczy być kobietą w Polsce*, Warszawa 1995, s. 176.

⁵⁷ E. Mandal, *Podmiotowe...*, op. cit.; R.B. Adler, L.B. Rosenfeld, R. Proctor II, *Relacje...*, op. cit.

się dziś przejście przez kobiety inicjatywy w nawiązywaniu kontaktów, to kobieta proponująca mężczyźnie spotkanie narażona jest na negatywną ocenę⁵⁸. W związku z tym, być może w społecznym odczuciu (rodziny, znajomych) znalezienie partnera przez kobietę jest uznawane za częściowo od niej niezależne (stąd brak presji), natomiast w przypadku mężczyzn, którym przypisuje się aktywną rolę w sferze zalotów, naciski ze strony innych mają zachęcić ich do podjęcia aktywnych starań w poszukiwaniu partnerki życiowej.

PODSUMOWANIE I DYSKUSJA WYNIKÓW

Celem zaprezentowanych w niniejszym artykule eksploracyjnych badań z zastosowaniem wywiadów narracyjno-biograficznych było poznanie i opisanie jak najszerszego spektrum zalet, jak i wad życia w pojedynkę w percepcji młodych dorosłych żyjących w pojedynkę. Jak pokazała analiza materiałów badawczych, młodzi dorośli dostrzegają zarówno zalety, jak i wady życia w pojedynkę, a występujące różnice w ich postrzeganiu przez kobiety i mężczyzn można wiązać z odmienną ich socjalizacją oraz społecznymi oczekiwaniami w obszarze związków intymnych. Uwzględniając fakt, że w badaniach uczestniczyły zarówno osoby, które deklarują chęć posiadania partnera, jak i osoby, które dokonały wyboru życia w pojedynkę (czterech spośród 36 respondentów), można wnioskować, że dla obu tych grup (wybór *versus* przymus życia w pojedynkę) brak partnera wiąże się zarówno z zaletami, jak i wadami. Nie tylko osoby świadomie wybierające życie w pojedynkę odnajdują zalety tej sytuacji, co (jak sugeruje się w prasie i telewizji) stanowi główny powód nieangażowania się w związki przez młodych dorosłych, lecz także osoby, które nie znajdują właściwego współpartnera czy też mają poczucie, że nieśmiałość ogranicza ich w kontaktach z przeciwną płcią, dostrzegają dobre strony takiej sytuacji. Jest więc prawdopodobne, że lansowany w mediach wizerunek singla wybierającego życie w pojedynkę, z uwagi na jego zalety, nie do końca znajduje odzwierciedlenie w życiu osób nie posiadających partnera, co potwierdzają badania J. Czerneckiej⁵⁹ nad medialnym wizerunkiem singli.

W przypadku młodych dorosłych uczestniczących w badaniach można mówić o współwystępowaniu pozytywnych i negatywnych aspektów życia w pojedynkę, co z kolei może wpływać na ambiwalentny stosunek do braku partnera życiowego. Podobny wzorzec doświadczeń ujawniły również

⁵⁸ Ibidem.

⁵⁹ J. Czernecka, *Polski singiel: obraz w mediach a autowizerunek*, [w:] E. Malinowska (red.), *Stereotypy a rzeczywistość*, Łódź 2008, s. 110-137.

badania J. Darrington i współpracowników⁶⁰, w których część uczestników wyrażało mieszane uczucia wobec swego singlostwa. Niektórzy młodzi dorośli wskazują, że starają się nie myśleć na co dzień o braku partnera, ale jednak pewne sytuacje, takie jak święta Bożego Narodzenia, Sylwester, wesela, czy też przebywanie w towarzystwie par, sprawiają, że powracają myśli o byciu samemu lub rodzą poczucie niedopasowania. Można zastanawiać się, na ile poszukiwanie pozytywów w sytuacji braku partnera można w badaniach własnych uznać za przejaw radzenia sobie z nią, jak miało to miejsce w badaniach A. Zajick i P. Koski⁶¹ nad stygmatyzacją singli, którzy, podobnie jak bezdzietne kobiety, próbując jej przeciwdziałać, stosowali tzw. opór w myśleniu (ang. *resistant thinking*). Polega on na redefiniowaniu negatywnych aspektów swej tożsamości i zastępowaniu ich bardziej akceptowanymi atrybutami, m.in. poprzez skupienie się na korzyściach bycia samemu lub poprzez porównywanie swojej aktualnej sytuacji z doświadczeniami w relacjach własnych lub innych ludzi. Na podstawie analiz własnych można przypuszczać, że w przeciwieństwie do brytyjskich singli, Polacy żyjący w pojedynkę wymieniają zalety stanowiące dla nich nie niejako naturalną konsekwencję tego, że każda sytuacja życiowa, w tym i brak partnera, i bycie w relacji, wiążą się w oczywisty sposób z pozytywnymi i negatywnymi aspektami.

Wobec stosunkowo małej liczby opracowań i badań nad życiem w pojedynkę w aspekcie jego zalet i wad, niezwykle istotne wydaje się ich odkrycie zarówno ze względów teoretycznych, ale i praktycznych. Prezentowane badania mogą stanowić podstawę dalszych badań ukierunkowanych na analizę w głąb tego obszaru badawczego, w tym na przykład strategii radzenia sobie z tymi aspektami życia w pojedynkę, które są subiektywnie oceniane jako wady, tym bardziej że to nie tyle sama sytuacja, ile raczej jej percepcja ma znaczenie dla jednostki⁶².

LITERATURA

- Adler R.B., Rosenfeld, L.B., Proctor II R. (2006), *Relacje interpersonalne. Proces porozumiewania się*, Dom Wydawniczy Rebis, Poznań.
- Bakiera L. (2009), *Wartość małżeństwa w rozwoju człowieka dorosłego*, [w:] B. Harwas-Napierała (red.), *Rodzina jako wartość w rozwoju człowieka*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań, s. 25-57

⁶⁰ J. Darrington, K.W. Piercy, S. Niehuis, *The social and cultural construction of singlehood among young, single Mormons*, „The Qualitative Report”, 2005, 10, (4), s. 639-661.

⁶¹ A. Zajick, P. Koski, *Strategies of resistance to stigmatization among white middle-class singles*, „Sociological Spectrum”, 2003, 23, s. 377-403.

⁶² B. Mroziak, *Percepcja interpersonalna w rodzinach*, „Psychologia Wychowawcza”, 1995, 2, s. 143-153.

- Bartosz B. (2000), *Metody jakościowe - rodzaje, dylematy i perspektywy*, [w:] M. Straś-Romanowska (red.), *Metody jakościowe w psychologii współczesnej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław, s. 39-52
- Bartosz B. (2002), *Doświadczenie macierzyństwa. Analiza narracji autobiograficznych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław
- Braun-Gałkowska M. (2008), *Psychologia domowa*, Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin
- Brzezińska A. (2005), *Jak trafnie rozpoznawać problemy rozwojowe?*, [w:] A. Brzezińska (red.), *Psychologiczne portrety człowieka. Praktyczna psychologia rozwojowa*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk, s. 664-681
- Boyd D., Bee H. (2008), *Psychologia rozwoju człowieka*, Wydawnictwo Zysk i S-ka, Poznań
- Brannon L. (2002), *Psychologia rodzaju*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk
- Cavanagh S.E. (2007), *The social construction of romantic relationships in adolescence: examining the role of peer networks, gender, and race*, „Sociological Inquiry”, 4, s. 572-600
- Collins W. A., Sroufe L.A. (1999), *Capacity for Intimate Relationship. A Developmental Construction*, [w:] B. Furman, B. Brown, C. Feiring (eds), *The development of romantic relationships in adolescence*, University Press, Cambridge, s. 125-174
- Czernecka J. (2008), *Polski singiel: obraz w mediach a autowizerunek*, [w:] E. Malinowska (red.), *Stereotypy a rzeczywistość*, Oficyna Wydawnicza TERCJA, Łódź, s. 110-137
- Darrington J., Piercy K.W., Niehuis S. (2005), *The social and cultural construction of singlehood among young, single Mormons*, „The Qualitative Report”, 10, (4), 639-661
- DePaulo B., Morris W. (2005), *Singles in society and science*, „Psychological Inquiry”, 2-3, s. 57-83
- Duch-Krzyszczak D. (1995), *Małżeństwo, seks, prokreacja*, [w:] A. Titkow, H. Romański (red.), *Co to znaczy być kobietą w Polsce*, Wydawnictwo Instytutu Filozofii i Socjologii PAN, Warszawa, s. 175-188
- Fitzpatrick J., Sollie, D. (1999), *Unrealistic gender and relationships to investments and commitment in dating relationships*, „Journal of Social and Personal Relationships”, 6, s. 852-867
- Gajda J. (1987), *Samotność i kultura*, Instytut Wydawniczy Związków Zawodowych, Warszawa
- Jakob G. (2001), *Wywiad narracyjny w badaniach biograficznych*, [w:] D. Urbaniak-Zajac, J. Piekarski (red.), *Jakościowe orientacje w badaniach pedagogicznych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, s. 111-126
- Kaiser Ch. R., Kashy D. A. (2005), *The contextual nature and function of singlism*, „Psychological Inquiry”, 2-3, s. 122-126
- Koropeczyj-Cox T. (2005), *Singles, Society, and Science: Sociological Perspectives*, „Psychological Inquiry”, 2-3, s. 91-97
- Krejtz K., Krejtz I. (2005), *Wybrane statystyki zgodności między sędziami w analizie treści*, [w:] K. Stemplewska-Żakowicz, K. Krejtz (red.), *Wywiad psychologiczny. Wywiad jako postępowanie badawcze*, Pracownia Testów Psychologicznych Polskiego Towarzystwa Psychologicznego, Warszawa, s. 231-249
- Leskelä-Kärki M. (2008), *Narrating life stories in between the fictional and the autobiographical*, „Qualitative Research”, 3, s. 325-332
- Lewis K. G. (1998), *Always single and single again women: A qualitative study*, „Journal of Marital and Family Therapy”, 23, s. 115-134
- Mandal E. (2003), *Kobiecość i męskość*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa

- Mandal E. (2004), *Podmiotowe i interpersonalne konsekwencje stereotypów związanych z płcią*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice
- Mroziak B. (1995), *Percepcja interpersonalna w rodzinach*, „Psychologia Wychowawcza”, 2, s. 143-153
- Plopa M. (2002), *Doświadczenie intymności a satysfakcja z małżeństwa*, „Małżeństwo i Rodzina”, 3, s. 22-26
- Reis H. T., Lin Y-Ch., Bennett, E., Nezlek J.B. (1993), *Change and consistency in social participation during early adulthood*, „Developmental Psychology”, 4, s. 633-645
- Reynolds J., Wetherell M., Taylor S. (2004), *Narrating singleness. Life stories and deficit identities*. *Narrative Inquiry*, s. 197-215
- Rosner K. (2004), *Narracja jako pojęcie filozofii współczesnej*, [w:] W. Bolecki, R. Bycza (red.), *Narracja i tożsamość: narracja w kulturze*, Wydawnictwo Instytutu Badań Literackich PAN, Warszawa
- Ruszkiewicz D. (2008), *Życie w pojedynkę – ucieczka od rodziny czy znak naszych czasów?*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Humanistyczno-Ekonomicznej, Łódź
- Slany K. (2006), *Alternatywne formy życia małżeńsko-rodzinnego*, Zakład Wydawniczy „NOMOS”, Kraków
- Soroko E. (2007), *Użyteczność w diagnozie psychologicznej metod (instrukcji) generowania i analizy autonarracji*, Niepublikowana rozprawa doktorska. Instytut Psychologii UAM
- Tymicki K. (2001), *Starokawalerstwo i staropanieństwo. Analiza zjawiska*, „Studia Socjologiczne”, 4, s. 77-106
- Witkowski L. (2000), *Rozwój i tożsamość w cyklu życia*, Wydawnictwo WIT-GRAF, Toruń
- Włodarek J., Ziółkowski M. (1990), *Teoretyczny i empiryczny status metody biograficznej we współczesnej socjologii*, [w:] J. Włodarek, M. Ziółkowski (red.), *Metoda biograficzna w socjologii*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa-Poznań
- Vernneau M., Koestner R., Abela J. (2005), *Intrinsic need satisfaction and well-being in children and adolescents: an application of the self-determination theory*, „Journal of Social and Clinical Psychology”, 2, s. 280-292
- Zajicek A., Koski P. (2003), *Strategies of resistance to stigmatization among white middle-class singles*, „Sociological Spectrum”, 23, s. 377-403
- Zubrzycka E. (1993), *Narzeczeństwo, małżeństwo, rodzina, rozwód?*, GWP, Gdańsk.

ADVANTAGES AND DISADVANTAGES OF SINGLEHOOD IN YOUNG ADULT SINGLES' PERCEPTION

Summary

The research field of this paper are the advantages and disadvantages of singlehood in young adult singles' perception. This subject, surprisingly, arouses greater interest among sociologists and demographers than among psychologists. The consequences of this state of affairs is that information about the psychological issues of the never-married population is limited. The goal of the study was to see the advantages and disadvantages of in young adults' perception. This research so called narrative-biographical interviews proposed by Schütze was conducted with 36 participants not having partners (22 women and 14 men) in the age of 21-30 years. Participants' responses were grouped

into five categories referring to advantages of being singled. I called these categories as follows: (1) "Independence and freedom", (2) "Time for myself", (3) "No emotional sacrifice", (4) "No advantages", (5) "Fewer expenses". The participants' responses were also grouped into five categories referring to disadvantages of being singled. I called these categories as follows: (1) "The lack of emotional and physical closeness", (2) Lonely, (3) "No disadvantages", (4) "The pressure of environment". The main conclusion of this study is that in young adults singles' perception it is hard to indicate exclusively there are only advantages and disadvantages of their singlehood. This situation is related both with advantages and disadvantages and we cannot state that singlehood means only bright or dark sides of life.